

Murat DURUKAN*–Ulus TEPEBAŞ** – Muzaffer YILMAZ***

Karasis Kalesi Hakkında Bir Yorum

Zusammenfassung: Neuere Untersuchungen zu der Karasis-Festung sehen darin eine in einem Stück erbaute Palastanlage bzw. Residenz, die nach dem Frieden von Apameia von Antiochos III. in Angriff genommen und nicht vervollständigt wurde. Diese Sichtweise bedarf in mehrerer Hinsicht einer Revision. Keramikfunde wie auch der architektonische Befund deuten darauf hin, dass die Kernfestung mit den wachsenden Bedürfnissen im Laufe der Zeit Zusatzbauten erhielt. Ohne detaillierte Grabungstätigkeit sind jedoch Aussagen darüber, wie die erste Phase dieser Struktur gestaltet war, nicht möglich. Argumente dafür, dass die Anlage nicht vervollständigt wurde, sind nicht stichhaltig.

Zieht man neben der Größe der Burg, die ein hohes Budget und gewaltige Arbeitskräfte erforderte auch die militärische und politische Entwicklung in Betracht, kommen Zweifel darüber auf, dass der Bau einer solchen Burganlage während der Herrschaft des Antiochos III. oder IV. erfolgte. Viel plausibler erscheint uns, die erste Bauphase der Festung in die Herrschaftszeit des Antiochos I. zu verlegen und mit der Galatergefahr im Zusammenhang zu bringen. Die Seleukiden hatten in der berühmten „Elefantenschlacht“ erlebt, dass die Galater eine große Gefahr auch für das südliche Kleinasien bildeten. Man rechnete damit, dass die Galater über die Tauruspässe auch das seleukidische Kernland in Syrien angreifen würden. Daher wurde an den neuralgischen Punkten des Taurus zur Überwachung der Strassen nach Syrien Festungen angelegt, zu denen die Anlage von Karasis zuzurechnen ist. Zwar ist nicht bekannt, welche Route die Galater während der Elefantenschlacht benutzt hatten. Wenn man aber davon ausgeht, dass ihr Ziel die Königsstadt Antiocheia am Orontes war, liegt es nahe anzunehmen, dass die „keine Regeln kennenden“ Galater von Zentral-Kleinasien aus auf kürzestem Weg über Kappadokien in das Taurusgebirge einfielen. Deshalb besitzt die Karasis-Festung auch Eigenschaften, die diese Route der Galater aufhellt. Mit dieser Datierung der Anlage von Karasis, die zu Beginn des 2. Viertels des 3. Jh.s v. Chr. zur Abwehr der Galatergefahr erbaut wurde, stimmen auch die architektonischen und keramischen Befunde aus der Burg selbst und aus ihrer unmittelbaren Umgebung überein.

Schlagwörter: Karasis; Verteidigungsanlage; Galatergefahr; Antiochos I; Elefantenschlacht.

Karasis Kalesi, Adana iline bağlı Kozan ilçesinin 12 km kadar kuzeydoğusunda, Feke-Kozan karayolunun 2.5 km doğusunda, Gedikli köyünün 3.5 km kuzeyinde, Dağlıca Köyünün ise 2 km güneyinde inşa edilmiş oldukça büyük bir askeri komplekstir (Fig. 1). Bu kalenin varlığı hakkındaki ilk bilgiler 1874 yılında bölgede incelemeler yapan Favre ve Mandrot'un yayınında rastlanmaktadır.¹ Yine 19. yüzyılın sonunda Hogarth ve Munro adlı İngiliz gezginler bu kaleyi görmüşler ve çalışmalarında bahsetmişlerdir.² Daha sonra 1969 yılında hazırlanmış olan ve bölgeyi tanıtmaya yönelik bir rehber niteliği taşıyan amatör çalışmada yine Karasis'ten kısaca söz edilmektedir ve bunun yanı sıra aynı tarihlerde Kozan ve çevresi hakkında yazılmış olan gazete haberlerinde ve popüler kitaplarda Karasis Kalesi'nin

---

* Prof. Dr. Murat Durukan, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampusu, 33343 Mersin (mdurukan@mersin.edu.tr).

** Ulus Tepebaş (MA), Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampusu, 33343 Mersin (ulustepebas07@gmail.com).

*** Muzaffer Yılmaz, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampusu, 33343 Mersin (mzffrylmz33@gmail.com).

¹ Favre – Mandrot 1878, 128.

² Hogarth – Munro 1893, 720.

isminin duyurulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.³ 1990 yılında Hild ve Hellenkemper'in Kilikia bölgesi hakkında yazmış oldukları dokümanter eserde de Karasis Kalesi ismen kaydedilmiş ancak yine ayrıntılı bilgi verilmemiştir.⁴

A. Karasis Kalesinde Yapılan İlk Bilimsel Araştırmalar ve Sonuçları

Karasis Kalesi ile ilgili bilimsel çalışmalar ise 1994 yılından sonra yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu tarihte bölgede yüzey araştırmaları yürüten M.H. Sayar Karasis Kalesine çıkmış ve sonrasında buradaki buluntular hakkındaki görüşlerini yayınlamıştır.⁵ Ardından, 2003–2005 yılları arasında uluslararası bir ekip Karasis Kalesinde yüzey araştırmaları gerçekleştirmiş, tespit edilen bulgular çizim ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Belgeleme çalışmalarının ilk sonuçları 2007 tarihinde yayınlandıktan sonra,⁶ 2009 yılında düzenlenen bir kolokyumda daha geniş kapsamlı olarak sunulmuş ve bu son bildirimler 2011 yılında yayınlanmıştır.⁷

Bu bilimsel çalışmalarda değerlendirmeye alınan arkeolojik malzemelerin seramik ve mimari buluntular olduğu ancak epigrafik malzemenin olmadığı aktarılmaktadır. Araştırmacılar mevcut verilere dayanarak Karasis Kalesinin “fonksiyonu ve tarihlenmesi” üzerine bazı sonuçlara ulaşmışlardır. Ancak bunların genellikle kurgusal kanıtlara dayandığının altını çizerek, tarihlleme konusunda bazı öngörüler bulunsa bile, belirsizliğin devam ettiğini vurgulamaktadırlar.⁸

B. Karasis Kalesi Üzerine Tartışmalar

Karasis Kalesi ile ilgili yukarıda aktarılanlardan başka bilimsel bir araştırma yoktur ve söz konusu kale bu uluslararası ekibin gayretleri sayesinde bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bu anlamda Karasis ekibinin yazmış olduğu makaleler, bazı belirsizlikler olduğunu belirtmelerine rağmen, büyük önem taşımaktadır. Eldeki mevcut ipuçları kullanılarak, Karasis Kalesinin fonksiyonu ve tarihlenmesi üzerine yeni yorumlar yapmak ve araştırmacıların söz ettiği belirsizliklere farklı açılardan yaklaşmak mümkün görünmektedir. Tekrar yorumlanabilecek önemli hususlardan biri de, söz konusu kalenin inşaatının tamamlanmış olup olmadığı hakkındaki saptamalardır.

B.1. Karasis Kalesi Bitmemiş Bir Yapı Olarak Değerlendirilebilir mi?

Karasis Kalesinde araştırma yapan ekibin ulaştığı sonuçlardan biri, bu dev kalenin bitirilemediği yönündeki tespittir:

“...bu dev yapı projesine MÖ 188 yılında Apameia Barışı'ndan hemen sonra başlanmış olsa bile, kısa bir süre sonra yapı faaliyetlerinin tamamen durdurulduğu ve Karasis Dağı'ndaki aşağı ve yukarı kaledeki binaların tamamlanmadan ve kullanılmaya başlanmadan, şantiye halindeyken terk edildikleri burada yapılan araştırmalarla saptanmıştır.”

Buna gerekçe olarak:

- sadece yukarı kalenin küçük bir bölümünde kabul salonu ve çevresindeki bazı yapıların iç duvarlarının sıvanıp boyandıklarını belgeleyen buluntuların ele geçmesi ve bu kesimin kısmen çatısının kapatılarak kullanılmış olduğunun düşünülmesi,
- bulunan dokuz sarnıçtan sadece bir tanesinin sıvalı olması,
- yapılan yoğun yüzey araştırmalarına rağmen MÖ 2. yy öncesine veya sonrasına ait seramik veya çatı kiremidi buluntusunun elde edilememesi gibi nedenler gösterilmektedir.⁹

³ Cam 1969, 60.

⁴ Hild – Hellenkemper 1990, 291.

⁵ Sayar 1995a, 279–282; Sayar 1995b, 62–63.

⁶ Sayar 2007, 1097–1104; Hoffmann et al. 2007, 365–468.

⁷ Hoffmann et al. 2011.

⁸ Radt 2011, 58; Hoffmann 2011, 83.

⁹ Sayar 2007, 1099. Kalenin tamamlanmamış olduğu konusunda ayrıca bkz. Hoffmann 2011, 68, 73, 82.

Aynı ekibin diğer bazı üyeleri ise, seramik buluntuların sadece MÖ 2. yy.'a ait olmadığını, kale üzerinde MÖ 2 – MS 1. yy.'lar arasında tarihlenen seramiklerin bulunduğunu, kalenin eteklerinden toplanan yüzey malzemeleri arasında ise MÖ 3. yy.'a ait seramiklerin de olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰ Bu seramiklerin de yönlendirici etkisiyle, kalenin yoğun kullanımının (herhangi bir stratigrafik kontekst olmaksızın) MÖ 2–MS 1. yy. aralığına tarihlenmesi gerektiği önerilmiştir.¹¹ Bu öneri, Karasis Kalesi ekibinde yer alan diğer araştırmacılar tarafından da genel kabul görmüş ve kalenin inşa tarihinin MÖ 2. yy. olması gerektiği öngörüsüne dayanak olmuştur.

Farklı araştırmacılar tarafından aktarılan bu bilgilerde bir çelişki göze çarpmaktadır ve kalenin bitirilmemesi bırakılmış olup olmadığı konusunda bir soru işareti ortaya çıkmaktadır.

Aynı soru işareti Karasis Kalesinin, Alında yakınlarındaki Teke Kale ile yapılan karşılaştırmasında da göze çarpmaktadır. Teke Kalenin merkezinde bulunan kompleks ve çevresindeki mezarlar Karasis Kalesi için bir model olarak kabul edilmiş, Karasis Kalesinin de Teke Kale gibi, bilinen yerleşimlere uzak, tahkimli bir saray veya rezidans olabileceği öngörülmüştür.¹² Bu kabullenmelere dayanarak, Teke Kale'de var olan mezarlar gibi bazı unsurların Karasis'in ilk evresinde bulunmadığına dikkat çekilmiş ve Karasis kompleksinin bitirilmemiş olduğu değerlendirilmiştir (yine) yapılmıştır.¹³

Bu sonuca ulaşıldıkça, Teke Kale ile yapılan karşılaştırmada bazı sıkıntılar göze çarpmaktadır. Nitekim Karasis Kalesi ve Teke Kale gibi yapıları, kendi coğrafyalarının ihtiyaçları çerçevesinde ayrı ayrı tanımlamak ve anlamlandırmak daha uygun olabilir. Karasis Kalesinin fonksiyonu konusunda, bölgesel ihtiyaçlar dikkate alınarak yapılacak tespitler, yapının bitirilip bitirilmediği konusuna da ışık tutacaktır. Bu nedenle, Karasis Kalesinin de Teke Kale gibi bir saray (veya rezidans) kompleksi olup olmadığı ve Karasis'i oluşturan ünitelerde hangi mimari öğeleri, hangi estetik standartlarda beklemek gerektiği konuları daha somut bilgilerle açıklanmalıdır.

Bu denli önemli bir kompleksin bitirilmemesi bırakılmış olduğunu iddia edebilmek için çok daha fazla ve çok daha net kanıtı ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim kalenin tüm surları inşa edilmiş; değişik fonksiyonlara sahip çok sayıda nitelikli mekan yapılmış ve ayrıca kalenin üzerinde ve eteklerinde MÖ 3. yy.'dan MS1. yy.'a kadar uzanan geniş bir zaman dilimine ait seramikler tespit edilmiştir.

Bu noktada bazı soruların cevaplanması gerekmektedir: Bu kadar büyük bir yatırım bu aşamaya kadar getirildikten sonra neden bitilmeden bırakılmış olabilir veya bitmesi gereken daha ne kalmıştır? Ayrıca, "bitirilmemesi bırakılmış" ifadesi, kullanımından vazgeçilmiş anlamına mı gelmektedir? Nitekim Karasis'teki araştırmalar sonrasında şu şekilde net bir tanımlama yapılmıştır:

*"...Karasis Dağı'ndaki aşağı ve yukarı kaledeki binaların tamamlanmadan ve kullanılmaya başlanmadan, şantiye halindeyken terk edildikleri burada yapılan araştırmalarla saptanmıştır."*¹⁴

Karasis Kalesi araştırma ekibinin mevcut değerlendirmelerine rağmen, eldeki ipuçlarına farklı yorumlar yüklenerek kale hakkındaki belirsizliklere yeni bir bakış açısı getirmek ve tarihsel perspektif içinde kaleyi farklı bir yere oturtmak mümkündür. Karasis Kalesinin bitmemiş olduğu yönündeki saptamaları tekrar gözden geçirme ihtiyacı bu yorum farkına dayanmaktadır.

Karasis Kalesi; yaklaşık 2.5 km'lik sur duvarları, surların içindeki yapı stokunun fazlalığı, mimari tekniklerin çeşitliliği ve görkemi ile sıra dışı büyüklükte bir kompleks olarak dikkat çekmektedir (Fig. 2). Bu ölçekte bir kalenin varlığı, geniş bir bölgenin güvenlik ve kontrolünün bu noktadan sağlandığına işaret etmektedir. Bu lokasyonda ve bu ölçekte bir idari merkeze önemle ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle, Seleukos devleti tarafından inşa edildiği konusunda fikir birliği bulunan bu

¹⁰ Hoffmann et al. 2007, 442–447; Raaijmakers et al. 2011, 22, 29, 32 Fig. 12; Polla 2011, 91; Radt 2011, 42.

¹¹ Polla 2011, 91.

¹² Radt 2011, 50–53; Hoffmann 2011, 78–80.

¹³ Radt 2011, 53.

¹⁴ Sayar 2007, 1099.

kalenin, Seleukos idaresi altındaki bu topraklarda devletin otoritesini temsil etmesinin yanı sıra, stratejik önemi olduğu anlaşılan bir bölgeyi ve Kappadokia'dan Kilikia'ya inen önemli bir yolu kontrol altında tutmak için inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Fig. 3).

Aslında bir kalede olması gereken ve birinci derece önem taşıyan her türlü mimari ayrıntı da Karasis'te tespit edilebilmektedir. Sur duvarları, kuleler, barınma amaçlı mekanlar, sarnıçlar ve depoların yapıldığı, hatta yukarı kalede "saray" veya "rezidans" olarak tanımlanmış olan bir yönetim merkezinin bile büyük oranda inşa edildiği gözlenmiş, az bir kısmının ise farklı bir evrede tamamlandığı şeklinde bir yorum yapılmıştır.¹⁵

Sıva ve boya gibi ikinci derecede önem taşıyan ve yapısal olmaktan ziyade, estetik ve konfor amaçlı değerlendirilmesi gereken unsurlar, güvenliğin ön plana çıktığı bu kompleksin bitip bitmediği konusunda belirleyici faktörler arasında düşünülmemelidir. Zira Dağlık Kilikia'da sıva ve boya izine rastlanmayan çok sayıda kale örneği ile karşılaşmaktadır. Ayrıca sıva ve boya izlerinin doğa koşullarına karşı yeterince dayanıklı olmadığı ve kalıntıların her noktasında aynı kondisyonda korunamayacağı da dikkate alınmalıdır.

Tespit edilen dokuz adet sarnıçtan sadece birinin sıvalı olmasının da, kalenin bitirilmeden bırakıldığına kanıt olarak gösterilebilecek nitelikte olup olmadığı tartışılabilir. Nitekim kireç taşı formasyonlarda açılan sarnıçların içinde suyun sızabileceği bir çatlak söz konusu değilse, sarnıçların çoğunun sıvanmadığı bilinmektedir. Dağlık Kilikia'da bu tip sıvasız sarnıçlarla sık sık karşılaşmaktadır. Bu bağlamda Karasis Kalesindeki sarnıçların sıvanmadan kullanılmış olma olasılığı daha yüksektir. Sıvalı olan tek sarnıçın ise ana kayadaki olası bir çatlaktan ötürü sıvanarak kullanılmış olduğu düşünülebilir.

Bu durumda, kalenin "bitirilmemiş" olduğu tespitinin yeniden değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Alternatif bir bakış açısıyla; kalede ve eteklerinde bulunmuş olan seramiklerin üç yüz yıldan daha uzun bir evreye tarihlenmiş olması da dikkate alınarak, bu kompleksin uzun süre kullanılmış olduğu önerilebilir.

Açıklık bekleyen bir diğer nokta, bu büyük kompleksteki bütün ünitelerin tek bir elden çıkıp çıkmadığıdır. Özellikle seramik buluntular farklı evrelere ait olduğu için, kompleksteki tüm ünitelerin çağdaş olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Farklı tekniklerle inşa edilmiş olan duvarların (polygonal, isodom, pseudo isodom, irregular trapezoidal, bosajlı yüzey, düz yüzey) bir bölümü çağdaş olarak değerlendirilse de, bir kısmı bu sonucu desteklemektedir (Fig. 4). Bu bağlamda, bu kompleksin, değişik evrelerdeki eklemelerle, MS 1. yy.'a kadar sürekli büyütüldüğünü söylemek mümkündür. Aslında bu durum pek çok yerleşim için olağan bir gelişmedir. Nitekim zamanın ihtiyaçları doğrultusunda, mevcut mimari donanım yetersiz kalmış veya sur duvarlarının inşa edilmesinin ardından, sur içindeki ünitelerin bir bölümü değişik evrelerde planlanmış olabilir. Bu nedenle bu büyük kale kompleksinde farklı dönemlere ait yapılarla karşılaşılıyor olmak, tesisin ilk evresinin bitirilmeden bırakıldığı anlamına gelmemelidir. Bu bakış açısıyla, ilk yapım evresinde, esas amaca yönelik güvenlik unsurlarının inşa edilmiş olması, kalenin "hizmete girdiği" şeklinde de yorumlanabilir. Nitekim inşaatın ilk evresinde, kısmi eksikler dışında, yapının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu araştırmacılar tarafından da kabul edilmektedir.¹⁶ Özellikle surların ilk evrede tamamlanmış olduğu gözlenmektedir ki, sadece surlar ve kuleler bu kompleksin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Fig. 2,4).

B.2. Karasis Kalesinin Fonksiyonu

Karasis Kalesinin bitirilip bitirilmediği tartışmalarının yanı sıra, kalenin fonksiyonu üzerine de çeşitli yorumlar bulunmaktadır. Bunların esası, şu temel bakış açısı çerçevesinde şekillenmiştir: "*İlk başta sanıldığı gibi, kalenin çekirdeğinin ve yapılmasına ilişkin çıkış noktasının, (öncelikle) stratejik savunma*

¹⁵ Radt 2011, 44.

¹⁶ Radt 2011, 44.

*amacıyla olmadığı, dağın doruğundaki bu yapı grubunun daha ziyade farkları vurgulanmış bir yönetim yeri olarak yorumlanabileceği ortaya çıkmıştır.*¹⁷

Bu noktadan hareket edilerek ve özellikle de Teke Kale örneğine dayanarak, Karasis'in yukarı kesimindeki kalıntıların, “*çevresinde yerleşim olmayan tahkimli bir saraya*” ait olduğu düşünülmüştür. Ayrıca yine aynı kale hakkında; yöneticinin oturması için Seleukosların sınırında düzenlenmiş kompleks bir yapı olduğu; hırslı bir yönetici tarafından inşa edildikten sonra fazla kullanılmayan kişisel bir yapı olduğu; çevresini kontrol altında tutan ve barış sağlayan bir kale olduğu; bir yol istasyonu olduğu gibi değişik öneriler ileri sürülmüştür.¹⁸

****

Şüphesiz ki Karasis Kalesi gibi büyük bir projenin inşaat aşaması öncesinde, örnek alınan bir planlama modeli olmalıdır. Arazinin rasyonel kullanımı veya amaçlanan yapı grubunun mevcut araziye en uygun biçimde yerleştirilebilmesi için bu planlama şarttır. Ancak Hellenistik döneme ait herhangi bir merkezin (örneğin Teke Kale'nin) yerleşim planıyla kısmi benzerlik gösteriyor olmasından ve alan kullanımından yola çıkarak, Karasis Kalesinin yukarı burcunda tahkimli bir saray veya rezidans beklentisi içinde olmak, kalenin lokasyonu ve mevcut kalıntılarla uyumlu bir tespit olmayabilir. Nitekim saray veya rezidans kavramları çok daha gösterişli bir yapı türüne işaret ettiği gibi, lokalizasyon açısından daha merkezi ve çevresel düzenlemeler açısından da daha rafine bir atmosfer beklentisi oluşturmaktadır. Karasis bu beklentilere cevap verememektedir.

Karasis Kalesindeki kalıntıların fonksiyonunu ve amacını anlamaya çalışırken esas olarak değerlendirilmesi gereken noktalar arasında: İnşaat için sarp bir zirvenin tercih edilmesi, bu zirvenin önemli bir yolu kontrol etmesi, Torosların bu ıssız bölgesinin emniyetli bir coğrafya olmadığı gerçeği ve kalenin yakın çevresinde büyük bir yerleşimin olmaması öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Bu özellikleri nedeniyle, Karasis Kalesinin güvenlik ve kontrol amaçlı inşa edilmiş olabileceği, yukarı kaledeki kalıntıların da kale yöneticisinin konutu veya bir yönetim merkezi olarak tanımlanabileceği düşüncesi güçlenmektedir.

Sorgulanması gereken diğer nokta, Karasis Kalesi sınırı kontrol etmek için mi yoksa Torosları aşan transit yollardan birini kontrol etmek için mi inşa edilmiştir? Nitekim bu sorunun yanıtı, kale ile ilgili başka karanlık noktaları da aydınlatacak ipuçları barındırmaktadır.

Seleukos devletinin sınırlarının Torosların ötesine çekilmesi Apamea Barışından sonra gerçekleşmiştir. Ancak Apamea Barışı sonrasında Seleukos devletinin böyle dev bir kale inşa edebilmesi için gereken finansal kaynağı yaratması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle bu kalenin hangi dönemde inşa edilmiş olduğunu belirlemek, hangi fonksiyonla inşa edilmiş olduğunu anlamak açısından da önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, kaledeki mimari özellikler ve kompleksin inşa edildiği dağın lokalizasyonu da, kalenin fonksiyonunu anlamak açısından bazı ipuçları vermektedir.

Kaledeki yapıların tümü, estetikten uzak bir anlayışla tamamen fonksiyonel yönleri dikkate alınarak inşa edilmiştir. Yapılan yüzey araştırmalarında, basit bir sütun başlığı veya sanatsal özellik taşıyan en küçük bir mimari parçaya bile rastlanmamıştır. Bu durum, kaleyi inşa eden otoritenin ilk önceliğinin, bir saray veya rezidans inşa etmek olmadığını düşündürmektedir. Mimari süslemeler Teke Kale'de de tespit edilememiş olmakla birlikte, Karasis Kalesinin belli hedeflere yönelik güvenlik kaygıları doğrultusunda planlandığı görüşü daha ağır basmaktadır. Zira Orta Anadolu ile Akdeniz'i birbirine bağlayan ana güzergahlardan biri üzerinde bulunduğu için, güvenlik problemlerinin doğabileceği çok riskli bir noktada inşa edildiği açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim bu yol (Kylikia Pylai ile birlikte), düzenli ordular tarafından tercih edilebilecek bir güzergah olmasının yanında, haydutların, eşkıyaların veya isyancıların da tercih edebileceği ıssız bölgelerden geçmektedir. Hem tepenin eteğinden geçen bu önemli yola ve hem de çevreye en hakim noktada bulunan bu kalenin, güvenlik ve kontrol amaçlı bir rolü olduğu ilk

¹⁷ Hoffmann 2011, 78, 83.

¹⁸ Radt 2011, 45–48; 50–58.

bakışta anlaşılmaktadır. Bu sarp noktada inşa edilmesi, kalenin kendi güvenliği açısından kusursuz bir tercihtir. Kaleye ulaşabilmek için oldukça uzun ve zor bir yoldan yürünmesi gerekmektedir. Ancak risk altındaki bir noktada, saray veya rezidans anlamına gelebilecek bir yapının inşa edilmesinin uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Bir başka ifadeyle; saray veya rezidans inşa etmek için uygun olabilecek daha merkezi ve daha emniyetli çok sayıda nokta bulmak olası iken burasının tercih edilmesi, rezidansı ve ikamet edenleri sürekli açık hedef haline getirecek tehlikeler içermektedir.

Araştırmacıların bir kaleden ziyade, tahkimli bir saray (rezidans) ve yerleşim olarak tanım yapmalarının bir diğer gerekçesi ise, yapıya ulaşmanın zorluğu ile ilişkilidir.¹⁹Aşağıda meydana gelebilecek bir olaya müdahale etmenin gecikecek olmasının, bazı dezavantajlar yaratacağı düşünülmektedir. Ancak bu tesis-te konuşlanan güvenlik güçlerinin lokal meselelerle uğraşan bir polis teşkilatı olarak değil, ulusal güvenlik önemleri çerçevesinde yerleştirilmiş bir askeri garnizon olarak değerlendirilmesi daha uygundur. Şüphesiz ki Karasis gibi dev bir kalenin yöneticisi, bulunduğu coğrafyada bir iç huzursuzluk yaşanmasına da izin vermeyecek, gerekli önlemleri alacaktır. Ancak tesisin büyüklüğü, buradaki esas amacın çok daha büyük olduğuna işaret etmektedir. Karasis Kalesinin “ulusal güvenlik” gerekçesiyle ve Torosların ötesinden gelip başkent Antiokheia’ya tehdit edebilecek güçlü saldırılara (ve lokal isyanlara) karşı bir garnizon olarak planlandığı tahmin edilebilir. Tesisin büyüklüğünün yanı sıra, Toros Dağları üzerinden Akdeniz’e ve özellikle de başkent Antiokheia’ya direk inen en stratejik yol üzerinde inşa edilmiş olması buna işaret etmektedir (Fig. 3).

B.3. Karasis Kalesinin İnşa Tarihi Üzerine Tartışmalar

Kalenin bitirilip bitirilmediği ve fonksiyonu üzerine yapılan tartışmaların dışında, problemli olan bir diğer konu da yapının inşa tarihidir. 1995 yılında Karasis Kalesi hakkında yapılmış olan ilk bilimsel çalışmalarda, yapının MÖ 3. yy.’a tarihlenmiş olduğu hatta inşaatın başlangıç tarihinin bu yüzyılın ilk çeyreği olabileceği düşünülmüş;²⁰bu düşünce 2004–2006 yıllarında yapılan yayınlarda da değişmiştir.²¹

2007 ve 2011 yılında yayınlanmış olan makalelerde ise bu öneride bir revizyon yapılmış, güçlü bir olasılık olarak, bu görkemli yapının III. Antiokhos döneminde inşa edilmiş olabileceği ifade edilmiştir.²² Nitekim bu kral MÖ 2. yy.’ın hemen başında Seleukos devletini diriltmiş ve ezeli düşmanı olan Ptolemaiosları kıyılardan attıktan sonra tüm Anadolu’yu ele geçirmiştir. Seleukoslar bu süreçte eski güçlü günlerine dönmüş, hatta Yunanistan’a kadar ilerlemişlerdir.

B.3.a. Büyük Antiokhos Dönemi

Araştırmacılar Karasis Kalesinin III. Antiokhos (Büyük Antiokhos) döneminde inşa edilmiş olabileceğini tahmin ederken yine farklı tarihlendirme önerileri sunmuşlardır. İlk olarak III. Antiokhos’un MÖ 197’de Ptolemaioslara karşı başlattığı askeri harekattan hemen önce;²³bunun yanı sıra Magnesia Savaşı civarında veya Apamea Anlaşması sonrasında, krallığının merkezini kaybetmemek için, elinde kalan bölgenin kuzey sınırında alınan önlemler çerçevesinde bu kalenin inşa edilmiş olabileceği şeklinde olasılıklar üzerinde durulmaktadır.²⁴

Karasis Kalesinin büyüklüğü, inşaat için ayrılması gereken bütçe ve işgücünün yanı sıra, dönemin askeri ve politik gelişmeleri incelendiğinde, III. Antiokhos’un MÖ 197 civarında bu kaleyi inşa ettirmesinin çok zor olduğu görünmektedir. Nitekim bu tarihte üzerine yürüdüğü düşman, Anadolu’nun iç bölgelerinde bir iddiası bulunmayan Ptolemaioslardır.

¹⁹ Radt 2011, 50–51.

²⁰ Sayar 1995a, 279–280; Sayar 1995b, 63.

²¹ Sayar 2004, 220; Sayar 2006, 206.

²² Sayar 2007, 1097–1100; Hoffmann et al. 2007, 442–447; Radt 2011, 58; Hoffmann 2011, 77, 83.

²³ Sayar 2007, 1099.

²⁴ Sayar 2007, 1099; Radt 2011, 44, 58; Hoffmann 2011, 77–78.

Ptolemaiosların bu tarihlerde, kıyı şeridi haricinde bir tasarrufu olmadığı için, III. Antiokhos'un kıyıya uzak bir bölgede "Ptolemaioslara karşı" büyük bir kale inşa etme gereksinimi bulunmamaktadır. Bir başka ifade ile, III. Antiokhos'un kıyı şeridinde gerçekleştirdiği bu askeri hareketle ilişkisi olmayan bir coğrafyada yer aldığı için, Karasis Kalesinin MÖ 197'deki bu harekattan hemen önce ve bu hareketi desteklemek amacıyla inşa edilmiş olması beklenmemelidir. Bu dönemde, Orta Anadolu'da Ptolemaioslarla birlikte hareket ederek Seleukosları tehdit edecek bir düşman da bulunmamaktadır. Orta Anadolu'da bu potansiyele sahip olan tek halk durumundaki Galatlar'ın, MÖ 2. yy başında Seleukos ordusunda paralı askerlik yaptıkları bilinmektedir.²⁵ Dolayısıyla, denizden kuş uçuşu 70km içeride yer alan Karasis Kalesi ile Ptolemaioslar arasında bir ilişki kurmak, Seleukosların "MÖ 197 tarihinde gerçekleştirdikleri sefer için" uygun bir bağlantı olmayacaktır.

Herhangi bir Seleukos kralının başkentten uzaklaştığı bir dönemde ortaya çıkabilecek olası tehlikelere karşı veya Seleukosların iki düşmanının ittifak yapması ihtimaline karşı Karasis Kalesinin inşa edilmiş olabileceği doğru bir yaklaşımdır. Ancak MÖ 197, 190 veya 188 civarında yaşanan tarihi gelişmeleri bu yaklaşım çerçevesinde değerlendirmek pek uygun görünmemektedir. Bunun nedeni ise III. Antiokhos'un saltanatının, bu tarihlerden önce de sürekli savaşlarla ve başkentten uzakta geçmiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle bu üç önemli tarihten önceki yıllarda, bu kralın gerçekleştirmiş olduğu askeri seferler, bu kalenin inşa edilmesi için çok daha elverişli fırsatlar yaratmıştır.

B.3.b. Büyük Antiokhos Döneminde Gerçekleştirilen Askeri Seferler

MÖ 223 yılında çok genç bir yaşta tahta oturan ve önceleri çevresindeki güçlü kumandanların refakatinde ülkesini yöneten bu kral, ülkesinin her noktasında uzun yıllar süren savaşlara katılmıştır:

MÖ 220 tarihinde doğuda özgürlüğünü ilan etmiş olan Molon'a karşı başarılı bir sefer gerçekleştirmiştir. MÖ 217'ye geldiğinde Ptolemaioslarla yaptığı Rafia savaşını kaybederken de başkentten uzak kalmıştır. MÖ 214'de, Sardes bölgesinde iki yıl sürecek olan Akhaios isyanı ile uğraşmıştır.

MÖ 212 tarihinde ise çok uzun süren bir doğu seferi tertiplemiş, Bactria ve Hindistan'a kadar uzanan toprakları tekrar Seleukos devletinin egemenliği altına almıştır. Başkentine geri dönmesi MÖ 205/204 yıllarına rastlamaktadır. Bir diğer deyişle bu sefer en az 7 yıl sürmüştür.

III. Antiokhos başkentine döndüğü tarihte Ptolemaios Philopator'un öldüğü ve Mısır tahtına çocuk yaştaki Ptolemaios Epiphanes'in geçtiği bilgisini almış ve dikkatini bu eski düşman üzerine çevirmiştir. Nitekim Ptolemaios tahtındaki bu değişiklik büyük sorunları da beraberinde getirmiş ve Mısır devleti idari bir kaos dönemine girmiştir. III. Antiokhos bu fırsattan yararlanmak istemiş ve önce Makedonia kralı V. Philippos ile Ptolemaioslar devletinin paylaşılması için bir anlaşma yapmıştır.²⁶ Ardından MÖ 201–198 yılları arasında Güney Suriye, Filistin ve Fenike'de aralıklarla devam eden savaşlar yaparak, bu coğrafyayı Ptolemaioslardan temizlemiştir.

Karasis Kalesi araştırma ekibince bu kalenin inşa edilmesinin gerekçesi olarak işaret edilen MÖ 197 yılındaki askeri hareket da aslında MÖ 201–198 arasında yaşanan bu sürecin devamıdır. Nitekim III. Antiokhos Güney Suriye'deki işleri yoluna koyduktan sonra Ptolemaiosların Anadolu kıyılarında tuttuğu toprakları da geri almak için, donanma ağırlıklı bir ordu ile MÖ 197'de bu kıyılara saldırmış ve Ptolemaiosları Anadolu'dan atmıştır.²⁷

Karasis Kalesi araştırma ekibinin birinci önerisi, III. Antiokhos'un MÖ 197'den önceki tüm bu askeri seferler sırasında Karasis Kalesini inşa ettirmeyi düşünmediğini; ancak: "MÖ 197 yılında Ptolemaioslara karşı başlattığı askeri harekattan önce imparatorluğunun başkenti olan Antiokheia'yı kuzeyden gelecek tehlikelere karşı koruma önlemi almak amacıyla ve kara hareketinin başarısız olması halinde güvenle geri çekil-

²⁵ Galatların hem Seleukos ordusunda hem de diğer ordularda paralı asker olarak savaşmalarıyla ilgili olarak bkz. Rankin 1987, 195; Green 1990, 140.

²⁶ Livius31.14.5.

²⁷ Ma 1999, 83.

meyi ve uzun kuşatmalara dayanmayı sağlayacak bir üssün varlığına ihtiyaç duyulduğu öngörüsü ile, Karasis Dağında bir askeri tesisin yaptırılması emrini vermiş olabileceğini²⁸ ifade etmektedir.

Oysa görüldüğü üzere III. Antiokhos, MÖ 197 yılındaki seferin öncesinde de başkentten defalarca ve uzun süreli olarak uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Bu nedenle “MÖ 197 yılında Ptolemaioslara karşı sefere çıkarken Karasis Kalesi’ne ihtiyaç duyulmuş olabileceği” önerisi üzerinde tekrar düşünülmelidir. Bu kralın, daha önceki uzun askeri seferler sırasında neden bu kaleyi inşa ettirmediği, özellikle de 7 yıl sürecek Hindistan seferine çıkarken ve Ptolemaioslar gibi güçlü bir düşmanın Anadolu’da karışıklık yaratabileceği kuşkusu varken Karasis Kalesini neden planlamadığı gibi sorular yanıtız kalmaktadır.

B.3.c. Karasis Kalesi Magnesia Savaşı ile İlişkili midir?

Karasis’in tarihlemesi konusunda öne sürülen savlardan biri de, bu kalenin inşasına Magnesia Savaşı öncesinde başlanmış olabileceğidir²⁹ ancak bu öneri de pek olası görünmemektedir. Nitekim III. Antiokhos bu tarihlerde en güçlü dönemini yaşamakta ve Magnesia Savaşı öncesinde nüfuzunu Yunanistan’a kadar genişletmiş durumdaydı. Roma’ya karşı alınan Thermopylai yenilgisi (MÖ 191) ve donanma hezimetleri (MÖ 190) sonrasında, aynı yılın sonunda Roma ordularıyla Magnesia’da karşılaşacak olan Antiokhos’un Toroslarda büyük bir kale inşa ettirmiş olması için fırsatı ve gerekçesi bulunmamaktadır. Ege’deki kriz durumu devam ederken, çok uzak bir coğrafyada yer alan Karasis’i inşa ettirmek yerine, enerjisini ve gücünü Roma tehlikesine karşı kullanmış olması, mevcut atmosfere daha uygun bir beklentidir. Nitekim Magnesia’da alınacak olası bir yenilgi ve olası bir Roma istilası karşısında, alternatif yürüyüş güzergahları ve deniz yoluyla gerçekleştirilebilecek saldırılar düşünüldüğünde, Karasis Kalesi neredeyse hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Üstelik Anadolu’da Seleukoslar için tehlike yaratabilecek en önemli güç olan Galatlar da bu savaşta Seleukos ordusunda paralı asker olarak görev yapmaktadır.³⁰ Bir başka ifadeyle, bu tarihlerde Karasis Kalesi gibi bir tesise duyulan ihtiyaç, öncelikler listesinin ilk sıralarında yer almamaktadır.

B.3.d. Karasis Kalesi Apamea Anlaşmasından Sonra İnşa Edilmiş Olabilir mi?

Karasis’in inşa tarihi hakkında öne sürülen bir diğer öneri ise Apamea Anlaşması sonrasına işaret etmektedir.³¹ Apamea Anlaşması III. Antiokhos’un, Roma ve müttefiklerine mağlup olmasının ardından imzalanmış olup, Seleukosları her açıdan çok örselemiş olan bir anlaşmadır. MÖ 188’de imzalanan bu anlaşmanın bazı maddeleri hatırlandığında Seleukosların içine düştükleri durum net olarak ortaya çıkmaktadır:

Bu meşhur anlaşmaya göre Seleukoslar Torosların kuzeyindeki tüm topraklarından vazgeçeceklerdir. Bu topraklar daha sonra Roma tarafından Pergamon ve Rhodos arasında paylaşılırılmıştır. Deniz gücünü tamamen yitiren Seleukosların elinde sadece 10 gemi kalacak ve bunlar da batıda Sarpedon Burnunu (Silifke) geçemeyeceklerdir.

Yine Apamea anlaşması gereğince III. Antiokhos Roma’ya 15.000 talent savaş tazminatı ödemeye mecbur edilmiş ve bu büyük parayı toparlayabilmek için elinde kalan topraklardaki tapınakların hazinelerine el koymak durumunda kalmıştır. Nitekim III. Antiokhos’un ölümü de, Persia bölgesindeki Elimais Baal Tapınağı’nın hazinelerini yağmalamak üzere buraya gittiği sırada çıkan isyanda gerçekleşmiştir. Büyük Kral, Roma’ya olan tazminat borcunu ödeyebilmek için “tapınak yağmalarken”, yerli halk tarafından infaz edilmiş, onursuz bir şekilde öldürülmüştür! Anlaşıldığı üzere, Apamea Anlaşmasından sonra Seleukos devleti çok zor durumlara düşmüştür ve bu zor şartlar altında Karasis Kalesi gibi dev bir projeyi finanse edebilmeleri çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle III. Antiokhos’un bu inşaatı başlatmış olması pek olası değildir.

²⁸ Sayar 2007, 1099.

²⁹ Radt 2011, 58.

³⁰ Livius 37.40.4–14; Appianus, Syriake, 32; Demircioğlu 1993, 339.

³¹ Sayar 2007, 1099; Radt 2011, 58; Hoffmann 2011, 76–78.

B.3.e. Karasis Kalesi IV. Antiokhos Dönemine Ait Olabilir mi?

Karasis Kalesi'ni incelemiş olan ekip, bu kalenin IV. Antiokhos dönemine ait olup olmadığını da sorgulamıştır. Bu çerçevede, Apamea anlaşmasından sonra Seleukos devletinin, kısa bir süre için bile olsa, kendini toparlayabildiği tek dönemin bu kralın saltanat süresinde yaşanmış olduğu belirtilmekte ve Apamea anlaşmasına göre Romalılara teslim edilmesi gereken fillerin teslim edilmeyip tekrar savaşlarda kullanılmalarının IV. Antiokhos dönemine rastladığı, bu kralın ölümünden hemen sonra ise Romalılarının bu filleri acımasızca yok ettikleri hatırlatılmaktadır. Karasis Kalesindeki fil kabartmasının da IV. Antiokhos dönemine tarihlenebileceği bir olasılık olarak değerlendirilmişse de, bunun yeterince güçlü bir bağlantı olmadığı ve III. Antiokhos'tan sonra bu kalenin inşa edilebilmesi için gereken siyasi ve maddi kudretin bulunmadığı kabul edilmektedir.³²

Kısacası Karasis Kalesinin IV. Antiokhos döneminde inşa edilmiş olabileceği önerisi herhangi bir kanıtla desteklenmemektedir. Gerçekten de sosyo-politik açıdan veya ekonomik açıdan bu büyük yapının inşa edilebilmesi için IV. Antiokhos döneminde ortamın uygun olmadığı bilinmektedir. Nitekim Apamea Anlaşmasının olumsuz etkileri devam etmektedir. Hatta bu dönemde; kaybedilen toprakları, askeri güç kaybını ve Roma'ya olan ekonomik bağımlılığı dengeleyebilmek için, IV. Antiokhos siyasi, dini ve kültürel içerikli bir kampanya başlatmıştır.³³ Ayrıca IV. Antiokhos'un ömrünün son yıllarında, tıpkı III. Antiokhos gibi, Elimais Baal Tapınağına bir yağma girişiminde bulunduğu da bilinmektedir. Kendi devletinin sınırları içinde, kendisine bağlı olarak yaşayan bir halkın tapınağını yağmalamak ve bu halk tarafından zorla şehirden çıkarılmak, bu kralın içinde bulunduğu koşullar hakkında çok net izlenim veren bir anekdottur. IV. Antiokhos dönemindeki ekonomik ve politik şartlar altında Karasis Kalesi gibi dev bir kompleksin inşa ettirilmiş olduğunu iddia etmek yine isabetli bir tahmin olmayacaktır. Ayrıca Galatların bu kral döneminde de Seleukos ordusunda görev yapmakta olduğu ve Seleukoslar için bir tehlike yaratmadığı da vurgulanmalıdır.³⁴

C. Tarihlemeye Yardımcı Olabilecek Arkeolojik Verilerin Yetersizliği

Karasis Kalesinin zirvesinde yapılan yüzey araştırmalarında bulunan seramiklerin MÖ 2– MS 1. yy.'lar arasına tarihlenmiş olması, dikkatli bir üslupla ve olağan olarak, kalenin inşa tarihi hakkındaki kanıtlar arasında kullanılmıştır. Ancak bu seramiklerin mimari kalıntılarla çağdaş olmadığı, duvar tekniği dikkate alındığında kalenin orta veya geç Hellenistik dönemde inşa edilmiş olabileceği önerilmiştir.³⁵

Şüphesiz ki bulunabilen seramiklerden yola çıkarak, kalenin ilk inşa evresi hakkında fikir ileri sürmek hatalara yol açabilir. Özellikle bu tip kayalık zeminlerde tabakalanma olamayacağı için, erken dönem seramiklerinin zamanla süpürülmüş olma olasılığı çok yüksektir. Bir başka ifade ile bu tip zirveler yüzyıllar boyunca kullanılmış oldukları için kazılar bile güvenilir sonuçlar vermeyebilir. Kaldı ki kale üzerinden toplanan yüzey malzemeleri arasında III. Antiokhos dönemine işaret eden net bir seramik belirlenemediği anlaşılmakta, az sayıda seramiğin MÖ 2. yy.'a ait olduğu ve seramik buluntuların büyük bölümünün ise MÖ 1. yy. ile MS 1. yy.'a ait olduğu araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır.³⁶ Bir başka ifadeyle, Karasis Kalesi'nin üzerinden, bu yapının III. Antiokhos dönemine tarihlenebilmesi için kanıt olarak kullanılacak seramik bulunamamıştır ve ayrıca bulunan seramiklerin tarihlemesi ile mevcut mimarinin tarihlemesinin uyum içinde olmadığı, mimarinin daha erken olduğu belirtilmektedir.³⁷ Dolayısıyla Karasis'in III. Antiokhos dönemine tarihlenmesinde kullanılan en önemli kriter duvar tekniği olmuştur. Ancak sadece duvar tekniğine dayandırılan tarihlemelerin de hatalara yol açabile-

³² Sayar 2007, 1100; Karasis'in IV. Antiokhos dönemi ile ilişkisi konusunda ayrıca bkz. Hoffmann 2011, 77–78.

³³ Downey 1963, 56.

³⁴ Antiokhos Epiphanes'in şenliklerinde resmi geçit yapan Galat askerleri hakkında bkz. Pol. 30.3.25.

³⁵ Radt 2011, 42–43.

³⁶ Polla 2011, 87–94; Radt 2011, 42.

³⁷ Radt 2011, 43.

ceği göz ardı edilmemelidir. Burada araştırmalar yapmış olan bilim ekibi de tüm bu konuların farkında olduğu için tarihleme konusunun zorluğuna hassasiyetle değinmiş, Karasis Kalesinin III. Antiokhos döneminde inşa edilmiş olabileceği tahmininde bulunurlarken, bunun tamamen kurgusal olduğu konusunu ısrarla vurgulamışlardır.

Kalenin eteklerinde keşfedilen su ile ilişkili bir yapı da, Karasis Kalesinin mimari zenginliğinin bir başka unsurudur. Bu su yapısı, MÖ 3. yy. mühendislerinden Byzantionlu Philon'un tahkimatlar konusundaki çalışmasında tavsiye ettiği bir yapı tipi olarak tanımlanmıştır.³⁸ Bu "su pınarı yapısının" inşasında kullanılan yapı malzemeleri ile gösterişli mimari tekniğin, Kalede kullanılan malzeme ve teknikle yakın benzerliği olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Kale ve su pınarının birbiriyle bağlantılı olduğu önerilmektedir. Bu görkemli su yapısının tek başına bir anlam ifade etmediği düşünülürse, Kale ile olan bağlantısı daha da net olarak ortaya çıkacaktır. Araştırmacılar su pınarı yapısı hakkında da net bir tarihleme önerisi yapmaktan kaçınmaktadır. Bununla birlikte, bu yapının Kale ile kronolojik olarak paralellik gösterdiğini ve Hellenistik döneme ait olduğunu vurgulamışlardır. Su pınarı yapısının paralelleri geniş bir zaman dilimine tarihleniyor olsa da,³⁹ Karasis Kalesinin eteklerinden toplanan MÖ 3. yy. seramikleri ve Kaledeki mimari özellikler dikkate alınarak, araştırmacıların, buradaki su yapısını erken Hellenistik döneme tarihleme eğiliminde oldukları hissedilmektedir: "*Abundant evidence of intensive occupation in post-classical was observed but materials of earlier date were entirely lacking*".⁴⁰ Bu tespit, kronolojik olarak Karasis Kalesini de ilgilendiren önemli bir detay olarak not edilmelidir.

D. Karasis'in Varlık Sebebi, Anadolu'da "MÖ 2. yy'da" Karşılaşılan Riskler midir?

Anlaşıldığı üzere bu coğrafyada, Seleukosların hangi rakibe karşı ve hangi tarihte dev bir kale inşa etmiş olabileceği sorununa net yanıtlar verebilmek mümkün olmamıştır. Ege'den Hindistan'a uzanan bir imparatorluk yaratmış olan Seleukosların geniş sınırlarında yaşayan farklı halkların sık sık isyan ettiği veya komşularının sorun yaratabildiği bilinmektedir. Ancak bu büyük imparatorlukta Karasis Kalesi ile ilişkilendirilebilecek potansiyel tehlikelerin listesi fazla uzun değildir.

Merkezi otoritenin kendini hissettirme ihtiyacı da bu kalenin inşa nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Ancak bu coğrafyada, bu çapta bir tesisin inşa edilmesinin esas nedeni Torosların kuzeyinden gelebilecek olası bir tehlike olmalıdır.

Kappadokia Krallığı, Roma ve Pergamon, Torosların kuzeyinden Seleukosları tehdit edebilecek potansiyel düşmanlar listesine yazılabilir. Ancak bu tehlikelerin hiçbiri Karasis Kalesinin MÖ 2. yy.'da inşa edilmiş olduğunu ve lokalizasyonunu açıklamak için uygun seçenekler olarak görünmemektedir.

Orta Anadolu'da yer alan Kappadokia Krallığının Seleukoslara bir saldırısı hiç olmamış, tam aksine aralarında yapmış oldukları anlaşmalara her zaman bağlı kalmışlar ve III. Antiokhos'un kızı ile IV. Ariarathes'in (MÖ 220–163) evliliği bu iyi ilişkileri taçlandırmıştır. Bir başka ifadeyle, Torosların bu bölgesi MÖ 2. yy.'da Seleukos İmparatorluğu'nun diğer bölgelerine oranla daha emniyetli görünmektedir. Nitekim bu tip evliliklerin amacı zaten askeri ve siyasi işbirliğidir. Kappadokia Krallığı ayrıca Seleukos devleti ile Galatlarla arasında bir tampon bölge vazifesi de görmektedir. Bu krallığın ne kadar ciddi bir müttefik olduğu, MÖ 163 yılında saldırıya geçen Galatları başarı ile püskürtmüş olmasından anlaşılır. Bu tarihte IV. Ariarathes ölmüş, yerine V. Ariarathes tahta geçmiştir. Bu değişiklik Galatlar tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmek istenmiş ancak V. Ariarathes buna izin vermemiştir.⁴¹

Roma ise, MÖ 3. yy. sonları ile 2. yy. başlarında önce Kartacalılar ve sonra Makedonlarla uzun süren bir savaş süreci yaşamıştır. Bu nedenle bu evrede Seleukos devleti Roma için birinci öncelik durumunda değildi. MÖ 2. yy. başında III. Antiokhos'un Yunanistan'a girmesi nedeniyle iki devlet karşı karşıya

³⁸ Raaijmakers et al. 2011, 22–29.

³⁹ Raaijmakers et al. 2011, 28.

⁴⁰ Raaijmakers et al. 2011, 29.

⁴¹ Arslan 2000, 125; Kaya 2000, 73.

gelmiş, bu sürecin devamı niteliği taşıyan nihai savaş MÖ 190 yılında Magnesia’da yapılmış olsa da, Roma için bu dönemdeki esas düşman Makedon devletidir. Makedonlarla MÖ 168 yılında yapılan Pydna savaşına kadar bu durum bu şekilde devam etmiştir. Roma’nın bu süreçte Seleukos devletinin daha fazla üzerine gitmek gibi bir programı olmamıştır. Nitekim Magnesia Savaşından sonra MÖ 188’de imzalanan Apamea Anlaşması ile Seleukos devletinden alınan topraklar da Rhodos ve Pergamon arasında paylaştırılmış, Roma bu coğrafyayı uzun süre uzaktan idare etmiştir. Bir başka ifadeyle Roma’nın henüz Anadolu’ya yerleşme planı yoktur. Bu durumda, Karasis Kalesinin inşa edilmesinin öncelikli nedenleri arasında Roma’yı göstermek de çok isabetli olmayacaktır.

Pergamon’un da Seleukoslara karşı, bu coğrafyaya uzanan bir saldırı planı hiç olmamıştır. Pergamon Krallığı Seleukoslar için bir risk olarak kabul edilse bile, Karasis Kalesi çok uzak bir güzergah üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca bu yol üzerinde, Seleukosların müttefiki olan Kappadokia Krallığı gibi başka bir güçle uğraşmak gerekecektir. Bir diğer deyişle Batı Anadolu’dan gelebilecek bir saldırının Mazaka (Kayseri) kenti dolaylarına kadar ilerledikten sonra güneye dönmesi pek olası değildir. Benzer askeri hareketlerde tercih edilen en kestirme yolun Kilikiai Pylai (Gülek Geçidi) olduğu bilinmektedir. Bu konuda tarihteki en önemli iki örnek Büyük İskender’in ve Kyros’un doğu seferleri olarak hatırlanabilir. Dolayısıyla Karasis Kalesinin gerekçesi olarak MÖ 2. yy.’daki (veya daha öncesindeki) Pergamon tehlikesini göstermek de pek mümkün görünmemektedir.

Bu koşullar altında Karasis Kalesinin inşa nedeni ve tarihi hakkındaki belirsizliklerin biraz olsun giderilebilmesi için eldeki sınırlı bilgiler tekrar analiz edilmelidir. Epigrafik buluntunun olmaması Karasis için büyük bir talihsizliktir. Bu nedenle arkeolojik ve tarihsel verilerden yola çıkarak sonuca ulaşmak, en azından arkeolojik verileri tarihsel perspektif içinde anlamlandırmaya çalışmak, bugün için tek seçenek gibi görünmektedir.

E. Karasis Kalesi’nin İnşa Tarihi Üzerine Yeni Bir Görüş

Karasis Kalesinin Hellenistik döneme ait olduğu konusunda fikir birliği bulunmakla birlikte, bu dönemin hangi evresine yerleştirilmesi gerektiği netleşmemiştir. Araştırma ekibinin üyeleri, kalenin büyük bölümünün Orta Hellenistik dönemde inşa edilmiş olabileceği üzerinde dururken, mimari detaylar, plan özellikleri, seramik, yapı taşları ve taş işçiliğiyle ilgili kronolojik tespitlerden yararlanmış ancak verilerin kesin olmaması nedeniyle yapılan tarihlenmenin kurgusal olduğunu vurgulamışlardır.

Erken Hellenistik dönemin politik gelişmeleri ve Seleukos devletinin askeri stratejileri Karasis Kalesinin inşa tarihi hakkında bazı ipuçları barındırmaktadır. Ayrıca tarihlenmeye yardımcı olabilecek ölçütlerden bir tanesi de, bir kulenin kapı lentosu üzerine kabartma olarak işlenmiş olan fil tasviridir (Fig. 5). Fil tasviri Seleukosların imparatorluk arması olarak kullanılmış sembollerden biridir. Öncelikle bu kabartmadan yola çıkarak, Karasis Kalesinin Seleukoslar tarafından inşa edilmiş olduğu yönünde, isabetli bir tahmin yapılmıştır.

Bu fil kabartmasını anlamlı kılacak açıklama, fillerin yararlılık gösterdiği bir olayda aranmalıdır. Nitekim fil tasviri zafer duygularıyla özdeşleşen bir sembol olarak ikonografiye girmiştir ve örneklerine mimari yapılar üzerinde çok sık rastlamak mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla fil figürünün hangi olayla sembolleştiğinden yola çıkarak, Karasis’in inşa nedeni ve tarihi hakkında bir çıkarım yapılabilir. Bununla birlikte, fil kabartmasının uzak geçmişte kazanılan bir zafere yönelik sembolik bir anlamı olabileceği de önerilebilir ancak böyle bir değerlendirme yapmak için hiçbir kanıt söz konusu değildir. Bir başka ifadeyle, hem fillerin önemli rol oynadığı hem de zaferle sonuçlanmış (aktüel) bir olayla bağlantı kurmak daha makul ve anlamlı bir sonuç verecektir. Seleukos tarihinde bu özelliklere sahip birkaç önemli olay göstermek mümkündür:

MÖ 301 yılında Afyon’un Çay ilçesi yakınında yapılan İpsos Savaşında, I. Seleukos (Nikator), Kassandros ve Lysimakhos’un oluşturduğu koalisyonunun Antigonos Monophtalmos’u yenmelerinde, I. Seleukos’un Hindistan’dan getirdiği filler etkili olmuştur. I. Seleukos, bu savaşın kazanılmasını fillere borçlu olduğunu düşündüğü için bastırdığı sikkelerinde fil tasvirlerine yer vererek bir bakıma bu hay-

vanlara duyduğu minneti ifade etmiş ve imparatorluk arması olarak kullanmıştır.⁴² İpsos Savaşından sonra Toros Dağları Seleukos ile Lysimakhos arasında sınır haline gelmiş gibi görünse de, Diadokhların kendi aralarındaki savaşların sürdüğü bu evrede, kurulmakta olan yeni devletlerin şekillenme süreci de devam etmekte ve dolayısıyla sınırların çok sık değiştiği bilinmektedir. Özellikle Antigonos Monophtalmos'un ölümünden sonra, oğlu Demetrios, Kilikia'yı ve birçok kıyı bölgesini bir süre kontrol altında tutmuştur. Dolayısıyla bu dönemde Diadokhların ilk hedefi de saldırgan bir politika takip eden Demetrios olmuştur ve bu generalin Lysimakhos ile Seleukos'a hücumları kısa aralıklarla MÖ 285 tarihine kadar sürmüştür. İpsos Savaşında birlikte hareket eden Lysimakhos ile Seleukos ittifakı kısa bir süre için zedelenmiş olsa da, MÖ 295'te Demetrios'a karşı tekrar anlaşmış ve Kyropedion Savaşına kadar her iki general de Torosların ötesine geçmemiştir. Kısacası, Demetrios'un Anadolu'daki iddiaları, İpsos Savaşının ardından diğer generalleri meşgul eden başlıca konu olarak gösterilebilir. Yine aynı savaştan sonra Ptolemaios'la Seleukos'u karşı karşıya getiren konu ise Güney Suriye'deki anlaşmazlıktır. Zira bu mesele iki krallık arasında çözülmeden kalacak ve sürekli savaş nedeni olacaktır. Bu koşullar altında; İpsos Savaşından (MÖ 301) sonra, Seleukos ile Lysimakhos'un Anadolu'da hesaplaştığı Kurupedion Savaşına (MÖ 281) kadar geçen sürenin, Karasis Kalesinin inşa edilmesi için uygun bir dönem olmadığı tahmin edilebilir. Bu süreçte Seleukos Nikator'un da dikkatini farklı bölgelere ve konulara yoğunlaştırdığı görülmektedir. Bunun böyle olması doğaldır zira MÖ 281 tarihine kadar Diadokhlar sadece varlıklarını koruyabilmek için birbirleriyle çarpışmışlardır ve sınırlar net değildir. Kurupedion Savaşından sonra ise sınırlar netleşmiş ve otoriteler belli olmuştur. Kurulan yeni devletlerin hassas sınır kaygıları ve topraklarını koruma refleksi de esas olarak bu tarihten sonra gelişmiştir.⁴³

Fillerin rolünün en çok önem kazandığı olaylardan biri ise MÖ 270 yılı civarında Seleukoslarla Galatlar arasında gerçekleşen Filler Savaşıdır.⁴⁴ Bu savaş Seleukoslarla, Orta Anadolu'dan güneye inen Galatlar arasında gerçekleşmiştir. Galatlar Kurupedion Savaşından kısa süre sonra Anadolu'ya girmiş, bu coğrafyadaki tüm dengeleri alt üst edip Anadolu'nun ortasına yerleşmiş olan güçlü ve barbar bir topluluktur. Komşu halklara sürekli saldırılar gerçekleştiren ve hatta onları *galatika* adı verilen bir vergi ödemeye mecbur eden Galatlar bu süreçte tüm Yunan dünyasının ve Anadolu halkının tepkisini çekmişlerdir. Çağdaşlarına oranla çok güçlü bir orduya sahip olan ve cesaretleriyle korku salan Galatlarla karşı karşıya gelmemek için Seleukos kralları bile bu verginin toplanmasına ses çıkarmamışlardır.⁴⁵

Bu koşullarda yaşayan Galatların, MÖ 270 yılı civarında Seleukoslara saldırmak üzere güneye indikleri anlaşılmaktadır. Seleukos kralı I. Antiokhos, bu düşmanın karşısına fillerle desteklenmiş bir ordu çıkarmıştır. Antik yazarlar tarafından dramatik bir şekilde tasvir edilen bu savaşta, Anadolu'da terör estiren Galat askerleribüyük bir yenilgi almışlardır.⁴⁶Galatlardan sıkıntı çeken Batı Anadolu'daki Yunan kentlerinin bu savaşın sonucundan büyük memnuniyet duydukları bilinmektedir ve savaşı kazanan I. Antiokhos'a bu savaştan sonra "*soter*" (kurtarıcı) unvanı verilmiştir. Bununla birlikte I. Antiokhos bu savaşı filleri sayesinde kazanmış olduğunu bildiği için, filleri bu savaşın gerçek kahramanı olarak göstermiştir.⁴⁷ Nitekim Lukianos'un ifadesine göre, I. Antiokhos: "*Kurtuluşumuzu on altı file borçlu olduğumuz için utansak daha yerinde olur! Eğer bu acayip şeylerden düşmanlarımız korkmasalardı halimiz ne olacaktı*" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.⁴⁸

⁴² Fil tasvirinin Seleukos devletinin imparatorluk arması olarak kullanılması hakkında bkz. Sayar 1995a, 282; Sayar 1995b, 63; Kaya 2012, 195 vd.

⁴³ Bosch 1942, 33.

⁴⁴ Filler Savaşı MÖ 275 ila 268 yılları arasında bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır. Bu savaş hakkındaki farklı tarihlendirme önerileri hakkında bkz. Mitchell 1993, 18; Arslan 2000, 72, dn. 256; Kaya 2000, 45.

⁴⁵ Livius 38.16.10.

⁴⁶ Lukian. 9–11.

⁴⁷ Aiolis bölgesinde yer alan Myrina nekropolünde bulunan *terracotta* bir figürinde, bir Galat askerini hortumuyla öldürmekte olan bir fil tasvir edilmiştir. Bu savaşın ardından fil tasviri Küçük Asya sanatına girmiştir, Arslan 2000, 73.

⁴⁸ Lukian. 9–11.

Karasis Kalesindeki fil kabartmasını, Filler Savaşının Yunan dünyasında yarattığı bu pozitif atmosfer ile ilişkilendirmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle, Karasis Kalesi'nin Filler Savaşından sonra inşa edilmiş olduğu tahmin edilebilir. En azından bu olasılığı çürütebilecek bir kanıt bugün için söz konusu değildir.

Bu tespitin desteklenebilmesi için, I. Antiokhos döneminin askeri, politik ve stratejik dengelerinin, bu çapta bir kaleye ihtiyaç hissedip hissetmediği sorgulanmalıdır. Ayrıca, Orta Anadolu'dan Akdeniz'e uzanan ve Antiokheia için tehdit içeren güzergahların belirlenmesi gerekmektedir. Nitekim Filler Savaşı'nın Karasis Kalesi için önem taşıyan yönü, çatışmanın gerçekleştiği muhtemel bölgeden kaynaklanmaktadır. Bu savaşın Toros Dağları üzerinde ancak henüz bilinmeyen bir yerde yapıldığı konusunda bazı görüşler bulunmaktadır: “*Antiochos I defeated them in the 'Elephant Battle', of unknown location and uncertain date (c.269?); the Galatians remained in possession of a vast territory in central Anatolia*”.⁴⁹ Filler Savaşını aktaran Lequenne de bu konuda şunları yazmaktadır:

“*Birden Tektosaglar birliklerini Toros sıradağlarının geçitlerine yığarlar. Öyle değilse bile, tehdit edilmiş olduğunu söyleyen Antiokhos'un iddiasıdır bu. Ptolemaios-Galat işbirliği gerçekleşmeden, işi aceleye getirmek için Antiokhos güçlü ordusu ve hazır tuttuğu savaş filleriyle geçitlere doğru ilerler. Dağlara çıkar çıkmaz, Antiokhos karşısında kusursuz bir savaş düzeninde sıralanmış Tektosagları görür...*”⁵⁰

Bu durumda şu soru ortaya çıkmaktadır: Büyük olasılıkla Toroslar üzerinde bir yerde yapılan bu önemli muharebenin “Filler Savaşı” adıyla tarihe geçmesini ve yine Toroslar üzerindeki Karasis Kalesinde (örneğine pek rastlanmayan) bir fil kabartmasının bulunmasını tesadüf olarak değerlendirmek mümkün müdür?

Filler Savaşı olarak kayıtlara geçen büyük olaydan sonra, Toroslar üzerinden büyük bir tehlikenin gelebileceği açıkça ortaya çıkmıştır. Doğu batı aksında uzanan ve Anadolu'yu baştanbaşa kat eden bu sıradağların üzerindeki hangi güzergahlardan başkent Antiokheia'yı tehdit edebilecek bir saldırının gelebileceği konusunda da çok fazla seçenek yoktur.

Orta Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan en önemli yol olarak bilinen Kilikiai Pylai (Kilikia Kapıları/Gülek Geçidi) zaten sarp ve dar bir yol olduğu için kontrol altında tutmak zor değildi. Bu geçit antik çağda iyi tanınmaktadır ve Pers Prensi Kyros'un seferini anlatan Ksenophon bu geçitle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:⁵¹

“*...Sonra Kilikia'ya girmeye uğraşıldı. Kilikia'ya ancak bir arabanın geçebileceği çok sarp ve bir direnişle karşılaşan bir ordunun aşması imkansız bir geçitten giriliyordu...*”

Kilikiai Pylai geçidinin dışında, Orta Anadolu'dan hareket eden ve hedefinde Antiokheia olan bir orduyu Akdeniz'e taşıyacak bir başka önemli güzergahtan daha söz etmek mümkündür. Bu yol, Kayseri ve Develi tarafından gelip, Tufanbeyli'ye (Şar/Komana) ulaşmakta ve aynı zamanda Saimbeyli, Feke ve Kozan üzerinden Akdeniz'e uzanmaktadır (Fig. 3). Torosların Orta Anadolu'ya bakan tarafındaki birkaç vadinin zirvede birleştiği ve güneye doğru ilerlediği görülmektedir. Bu vadilerden en önemlisi Tufanbeyli (Şar/Komana) tarafından Feke'ye doğru uzanmaktadır. Bu vadinin bir bölümü aynı zamanda Seyhan nehrini oluşturan iki büyük koldan biri olan Göksu Nehrinin vadisidir. Bugün Tufanbeyli'den (Şar/Komana) Feke'ye ulaşmak için kullanılan karayolunun da kısmen bu vadiye paralel uzandığı görülmektedir. Feke'den Kozan'a doğru ise bir başka vadi uzanmaktadır ve bugün bu iki yerleşimi bağlayan karayolu da bu güzergahı takip etmektedir. Dolayısıyla Tufanbeyli'den (Şar/Komana) Kozan'a kadar uzanan yaklaşık 120 km'lik mesafeyi bu vadileri takip ederek kat etmek mümkündür. Toros dağlarını kuzey güney aksında bir tünel gibi aşan bu güzergahın antik dönemde de yoğun olarak kullanılı-

⁴⁹ Ma 1999, 34.

⁵⁰ Lequenne 1991, 40; Bu savaşın Toroslar üzerinde yapıldığı konusunda ayrıca bkz. Arslan 2000, 72; Kaya 2000, 45.

⁵¹ Xen. an. 1.2.21.

dığı ve Seleukoslar için stratejik öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁵² Bunun en önemli kanıtı, Karasis Kalesi gibi dev bir tesisin tam da bu yol üzerinde inşa edilmiş olmasıdır ve bunu bir tesadüf olarak değerlendirmek güçtür.

Orta Anadolu ile Akdeniz'i birbirine bağlayan bu yolun işlek bir güzergah olduğuna işaret eden diğer ipuçları, iç bölgelerdeki antik yerleşimlerde tespit edilmiş olan seramikler ve bu antik yerleşimlerin lokalizasyonlarıdır. Örneğin Komana'da (Tufanbeyli) bulunmuş olan Hellenistik ve Roma dönemi seramikleri, bu kentin Doğu Akdeniz kıyıları ile sıkı ilişki içinde olduğunu göstermektedir.⁵³ Ticari ilişkilerin bu yol üzerinden kurulduğuna kuşku yoktur. Ayrıca Roma döneminde Kozan'ın kuş uçuşu 20 km güneyinde Anazarbos gibi dev bir kentin bulunması da bu yolun önemine işaret eder. Anazarbos denizden 40 km. içeride kurulmuş olan bir kenttir. Denizden uzak bir noktada kurulmuş olan bu kentin büyük bir metropole dönüşebilmesi için mutlaka önemli bir yol üzerinde olması gereklidir. Anazarbos'un Karasis Kalesine kuş uçuşu uzaklığının da 30 km. olduğu düşünülürse, Komana'dan gelen yolun Feke ve Karasis Kalesi eteklerinden geçtikten sonra Anazarbos'a ulaştığı söylenebilir.

Sonuç olarak iç kesimlerdeki Tufanbeyli (Şar/Komana) ve Feke bölgesinin, Doğu Akdeniz kıyıları ile sıkı ilişki içinde bulunduğu ve Orta Anadolu ile Akdeniz arasında iletişim sağlayan bu güzergahın oldukça işlek olduğu anlaşılmaktadır.

Filler Savaşı'nda Galatların izledikleri rota bilinmemekle birlikte, bu yolu tercih etmiş olmaları mümkündür. Galatların bu güzergahı tercih etme olasılıkları bulunduğu için, Filler Savaşının ardından, kuzeyden gelebilecek tehlikenin Seleukoslar tarafından anlaşıldığı tahmin edilebilir. Bunun sonucu olarak da, I. Antiokhos döneminde Toroslar üzerindeki bu alternatif yolun kontrol altına alınmasının gerekliliği görülmüş olabilir.

Karasis Kalesinin inşa edildiği dönemin ve kaledeki fil kabartmasının tarihsel gelişmelerle uyum içinde görüldüğü bir başka evre ise II. Antiokhos dönemidir (MÖ 261–246). Bu kral, babası döneminde kazanılan Filler Savaşını yaşamış olduğu için tehlikenin boyutlarını bilmektedir. Lequenne, *theos* (tanrı) unvanını alan II. Antiokhos'un Galatlar'a ödediği *galatika* isimli vergiden söz ederken şu ifadeleri kullanmaktadır:⁵⁴

“...*Antiokhos'un bu davranışı Galat bağlaşıklığını tersine çevirerek Ptolemaios'tan öç almaya bir hazırlıktı. Fakat bu aynı zamanda Küçük Asya'yı birazcık olsun kargaşalıktan kurtarmak isteyen bir koruyucu kişi tutumuydu. Üstelik bu fiyata alınan barışla Theos da kendi yönünden, sözünün geçtiği her yerde kaleler yaptırdı: Başkenti Tarsus olan Kilikia'da, bu bölgelerin halk düşmanı korkunç haydutlarla dolu olmasını bahane ederek (doğruydı bu) Toros sıradağlarında.*”

Filler Savaşını yaşamış olan I. Antiokhos Soter ve oğlu II. Antiokhos Theos, Galat tehlikesinin ne denli büyük olduğunu ve kazanılan zaferin kıymetini bilen krallardır. Bu bağlamda Toroslar üzerindeki Karasis Kalesinin, MÖ 3. yy. ikinci çeyreğinde, bu iki kraldan biri tarafından inşa ettirilmiş olma ihtimali kuvvet kazanmaktadır.

Bu olasılığı destekleyen bir diğer konu ise, Seleukos Nikator'un ölümünden sonra Anadolu'da yerel krallıkların ortaya çıkmaya başlamasıdır. MÖ 3. yy'ın ilk yarısında Bithynia, Pontos, Pergamon, Kappadokia gibi devletler kurulmuştur. Bithynia Krallığı Kurupedion Savaşının ardından; Pontos, Pergamon ve Kappadokia krallıkları ise Filler Savaşını takip eden yıllarda bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Üstelik Bithynia, Pergamon ve Pontos krallıkları Seleukos ordularıyla çatışarak kurulmuşlardır. Bu durum başlı başına büyük bir sorun olarak görülmesi de, Anadolu'da Galatlardan başka tehlikelerin de var olduğuna işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle, Anadolu'da Seleukos devletinin bundan sonra uğra-

⁵² Alkım 1959, 60 vd; Sayar 2007, 1097; Radt 2011, 58.

⁵³ Körsulu 2011; Körsulu 2014.

⁵⁴ Lequenne 1991, 48. Bu vergi aslında I. Antiokhos döneminden itibaren Galatlara ödenmektedir, bkz. Livius 38.16.13–14. Antiokhos Theos'un bu ödemeyi devam ettirmesinin gerekçesi ise Lequenne tarafından bu şekilde açıklanmıştır.

şacağı meselelerin önemli bir bölümü, MÖ 3. yy'ın ilk yarısında şekillenmiştir. Sonuç olarak bu dönemde net olarak ortaya çıkan görüntü, Seleukoslar için güvenli bölgenin Torosların güneyi olduğudur. Toroslar üzerindeki önemli bir geçidi kontrol eden Karasis Kalesinin de, böyle bir sürecin ardından inşa edilmiş olabileceği tahmin edilebilir.

F. Ptolemaios Tehdidinin Karasis Kalesi İle İlişkisi

Bu önemli gerekçelerin yanı sıra, Seleukosların en önemli düşmanı olarak bilinen Ptolemaiosların, I. Antiokhos veya oğlu döneminde bu kale ile bir bağlantısı olup olmadığı da sorgulanmalıdır.

Filler Savaşında I. Antiokhos'un Galatlara karşı oldukça şanslı bir zafer kazandığını, kendisi dahil tüm otoriteler kabul etmektedir. Ordusunda bulunan on altı fil sayesinde kazanılan bu zafer belki de Seleukos devletini yıkımdan kurtarmıştır. Nitekim aynı dönemde, Seleukoslarla Ptolemaioslar arasında yaşanan I. Suriye Savaşı yeni bitmiş (MÖ 271/270), Seleukoslar mağlup olmuş ve Ptolemaioslar Anadolu'nun güney sahillerine yerleşmişlerdir. Bu yıllarda Ptolemaioslarla özellikle Galatların ittifak yapması, I. Antiokhos'u çok zor durumlara düşürebilir ve hatta ülkesini kurtaramayabilirdi. Ptolemaioslarla Galatların bu yıllarda ittifak yapma olasılığı ve bu ittifakın yaratabileceği tehlike, Seleukos devleti adına bütün zamanlar için, en büyük riski oluşturmuştur. Bu nedenle, bu dönemde kuzeyden gelebilecek tehlikelere karşı daha hazırlıklı olma mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Karasis Kalesinin inşa edilme nedeni olarak sadece Ptolemaiosları göstermek veya direk ilişkilendirmek doğru olmasa da, Seleukos devletinin MÖ 3. yy.'daki düşmanlarının birbiriyle bağlantı kurmaları riskine ve tehlikenin boyutlarının büyümesi durumuna karşı alınmış bir önlem olduğunu düşünmek mümkündür.

Dolayısıyla, I. Suriye Savaşından sonra Ptolemaiosların Anadolu'nun güney kıyılarına yerleşmiş olmaları, Karasis Kalesinin inşa edilmesi için bir gerekçe daha yaratmıştır. Nitekim bu kalenin inşa edildiği güzergah, kuzeyden Akdeniz'e inmek isteyen kararlı bir ordu için oldukça kullanışlı bir yoldur. Ptolemaioslarla işbirliğine girecek bir düşman bu güzergahı kullanarak Seleukosları sıkıntıya sokabilecektir. Ancak bu yol üzerinde güçlü bir kale bulunursa, bu kaleyi ele geçirmeden yola devam etmek, saldırı durumundaki orduyu zor duruma düşürecektir. Nitekim arkalarında bırakacakları bir düşman birliği, iki ateş arasında kalmalarına neden olabilecektir. Bu kaleyi kuşatmak ise saldıran ordu için çok yıpratıcı olacaktır ve başarı şansı son derece azdır. Bu bağlamda Karasis Kalesinin inşa edilmesi Seleukoslar adına sadece savaş sırasında değil, caydırıcı özelliğinden ötürü savaş dışında da stratejik bir önem taşımaktadır. Bütün bu kaygıların eşzamanlı olarak zirve yaptığı dönem ise MÖ 3. yy. ilk yarısıdır.

G. Sonuç

Karasis Kalesinin bir bütün olarak bir defada inşa edilmiş olduğunu düşünmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. İhtiyaçların artmasına paralel olarak ve hem seramik hem de mimari buluntuların da işaret ettiği üzere, süreç içinde bu komplekse eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yapının ilk evresinin nasıl planlanmış olduğunu, geniş çaplı bir kazı çalışması yapılmadan, çok kesin ifadelerle tanımlamak söz konusu olmadığı gibi, kompleksin bitirilmeden bırakıldığını iddia etmek de şu aşamada temkinli bir yaklaşım olmayacaktır.

Karasis Kalesinin tarihlenmesi konusunda, Anadolu'da Diadokhlar arasındaki savaşların bitip, Seleukosların Anadolu'ya sahip olduğu dönemin sonrasını, bir başka ifadeyle Seleukos Nikator'dan sonraki evreyi dikkate almak gereklidir. Zira Seleukos Nikator döneminde birbirleriyle savaşan generallerin sınırları çok sık değişebilmekteydi. Kalenin varlık nedenini ve lokalizasyonunu açıklayabilecek en önemli tehlike olarak ise, 3. yy. ilk yarısında Seleukos devletine kabuslar gördüren Galatları göstermek mümkündür.

Galatlarla ilişkili en ürkütücü deneyimlerden biri Filler Savaşında yaşanmıştır ve bunun bir kez daha tekrarlanmasının mümkün olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Toroslar üzerindeki stratejik noktaların kontrol altına alınması normal ve hatta acil bir önlemdir. Dolayısıyla I. Antiokhos zamanında zaferle sonuçlanmasına rağmen, korkunç bir tecrübe olarak tarihe geçen Filler Savaşı, Karasis Kalesinin inşa

edilmiş olmasının gerekçesi olarak gösterilebilir. Nitekim I. Antiokhos, bu savaşı kazanmış olmasına rağmen Galatların kendisini tekrar “ziyaret etme” ihtimalinin yüksek olduğunu tahmin etmiş olmalıdır. Galatların Filler Savaşında hangi güzergahı kullanmış oldukları bilinmese de, hedeflerinin Antiokheia olduğu düşünüldüğünde iki farklı güzergah kullanabilecekleri ve bu nedenle her iki güzergahın da emniyet altına alınması gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Nitekim Ankara civarından Antiokheia’ya doğru harekete geçen “kural tanımaz” Galatların, Tuz Gölünün doğusundan Kayseri istikametine ve oradan da Toroslara ilerlemeleri uzak bir olasılık olarak görünmemektedir. Hatta bu güzergah, Galatların hedeflerine ulaşabilecekleri en kısa yoldur. Dolayısıyla Karasis Kalesi, Filler Savaşında hangi rotayı izlemiş oldukları bilinmeyen Galatların bu yönüne de ışık tutabilecek bir özelliğe sahiptir.

Antik kaynaklar tarafından Toroslar üzerine çıktıkları ve Kilikia sınırlarına girmiş oldukları belirtilen Galatların kullanmış olabileceği diğer yol ise Kilikiai Pylai (Gülek Geçidi) olabilirdi. Ancak bu geçidin güneyinde Tarsus bulunmaktadır ve Galatların bu kentin ya da bu geçidin yakın çevresine gelmiş olduklarına ilişkin herhangi bir kayıt bilinmemektedir. Aynı şekilde I. Antiokhos’un da Tarsus dolaylarında bir savaşa girdiği veya ordugah kurduğu şeklinde bir bilgi de yoktur. Bu nedenle Galatların I. Antiokhos’a saldırmak üzere tercih ettikleri güzergahın Karasis Kalesinin bulunduğu akstan geçiyor olma ihtimali artmaktadır. Ayrıca Filler Savaşı olarak tarihe geçen bu mücadele, Karasis Kalesindeki fil kabartmasını açıklarken çok daha uygun bir anlam ifade etmektedir.

Kısacası Karasis Kalesini, kuzeyden gelebilecek tehlikelere karşı alınmış bir önlem olarak tanımlamak uygun görünmektedir.⁵⁵Bu kalenin tarihlenebilmesi için değerlendirmeye alınabilecek en önemli olaylar I. Antiokhos döneminde yoğunlaşmaktadır. Özellikle de Galatların Anadolu’ya girmelerinden sonra tüm dengeler sarsılmış ve yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehlikelerin en serti olarak Galatları göstermek mümkündür. Ayrıca Anadolu’da yeni kurulan ve yaratabilecekleri tehlikeler açısından henüz potansiyelleri bilinmeyen Bithynia, Pontos, Pergamon ve Kappadokia krallıkları da I. Antiokhos döneminin sıkıntılı meseleleri arasında gösterilebilir. Ptolemaiosların güney Anadolu kıyılarına yerleşip Galatlarla işbirliği yapma endişesi de, yine aynı kral döneminde ortaya çıkmış olup II. Antiokhos dönemine miras kalan ciddi bir risktir. Dolayısıyla tümü MÖ 3. yy ikinci çeyreğinde yaşanan bu olaylar, Seleukos devletini Toroslarda Karasis Kalesi gibi güçlü bir tesis inşa etmeye mecbur etmiş olabilir. Kalede ve yakın çevresinde gözlenen mimari ve seramik buluntular da bu tespitle çelişmemektedir.

Bu değerlendirmeler sonucunda;

1. Karasis Kalesinin bir saray veya rezidans olmaktan ziyade, büyük bir garnizon olarak değerlendirilmesi gerektiği;
2. Karasis Kalesinin inşa tarihinin III. Antiokhos veya IV. Antiokhos döneminden daha çok I. Antiokhos veya oğlu II. Antiokhos döneminde ve olasılıkla MÖ 3. yy. ikinci çeyreğinde aranması gerektiği;
3. Karasis Kalesinin, Ptolemaioslar veya Roma gibi düşmanlardan ziyade Galatlar gibi Orta Anadolu’dan gelip başkenti tehlikeye sokabilecek tehlikelere karşı inşa edilmiş olabileceği;
4. Galatların MÖ 270 yılı civarında Seleukos devletine karşı düzenlemiş olduğu, Filler Savaşıyla sonuçlanan ve güzergahı bilinmeyen seferin, Karasis Kalesinin inşa edildiği bölge üzerinden gerçekleşmiş olabileceği önerilerinde bulunmak mümkündür.

Kaynakça

Alkım 1959

U. B. Alkım, Güney-Batı Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi, Belleten XXIII, Ocak 1959 Sayı:89, 59–79.

Arslan 2000

M. Arslan, Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavmi Galatlar, İstanbul 2000.

Bosch 1942

M. E. Bosch, Helenizm Tarihinin Anahatları, II. Kısım, (Çeviren: Sabahat Atlan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları 1942.

⁵⁵ Sayar 1995a, 282; Durukan 2004, 49.

- Cam 1969 Ö. Cam, Kozan ve Çevresi, Adana 1969.
- Demircioğlu 1993 H. Demircioğlu, Roma Tarihi I. Cilt, Cumhuriyet, Menşelerden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar, Ankara 1993.
- Downey 1963 G. Downey, Ancient Antioch, Princeton, New Jersey 1963.
- Durukan 2004 M. Durukan, Olba Bölgesinde Kullanılan Polygonal Duvar Tekniği, Anadolu/Anatolia 26, 2004, 39–63.
- Favre – Mandrot 1878 C. Favre – B. Mandrot, Voyage en Cilicie 1874, Bulletin de la Societe de Geographie ser. 6 t.15, 1878, 5–37, 116–154.
- Green 1990 P. Green, Alexander to Actium, London 1990.
- Hild – Hellenkemper 1990 F. Hild – H. Hellenkemper, Tabula Imperii Byzantini 5. Kilikien und Isaurien, Viyana 1990.
- Hoffman 2011 A. Hoffman, Warum in Kilikien? Der Karasis-Residenz und Festung, şurada: A. Hoffmann et al. (eds.), Hellenismus in der Kilikia Pedias, İstanbul 2011, 63–87 (Byzas 14).
- Hoffmann et al. 2007 A. Hoffman – S. Polla – M. H. Sayar – T. Radt, Oberflächensurvey auf dem Karasis und Zeitstellung der Festung, in: Vorbericht zu den in den Jahren 2003 bis 2005 auf dem Berg Karasis (bei Kozan/Adana) und in seiner Umgebung durchgeführten Untersuchungen, IstMitt 57, 2007, 365–468.
- Hoffmann et al. 2011 A. Hoffman – R. Posamentir – M. Sayar (eds.), Hellenismus in der Kilikia Pedias İstanbul 2011 (Byzas 14).
- Hogarth – Munro 1893 D. G. Hogarth – J. A. R. Munro, Modern and Ancient Roads in Eastern Asia Minor, London 1893 (Royal Geographical Society, Suppl. 3).
- Kaya 2000 M. A. Kaya, Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi, Konya 2000.
- Kaya 2012 M. A. Kaya, Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları, I: Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları. Pers Hakimiyeti ve Hellenistik Dönem, İzmir 2012.
- Körsulu 2011 H. Körsulu, Kappadokia Komana'sı Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri, Mersin 2011 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Körsulu 2014 H. Körsulu, Kappadokia Komana'sı Hellenistik Dönem Seramikleri, Cedrus 2, 2014, 89–133.
- Lequenne 1991 F. Lequenne, Galatlar, (Çev.: S. Albek), Ankara 1991.
- Ma 1999 J. Ma, Antiochus III and the Cities of Western Asia Minor, Oxford 1999.
- Mitchell 1993 S. Mitchell, Anatolia. Land, Man and Gods in Asia Minor, Oxford 1993.
- Polla 2011 S. Polla, Tracing the Occupation History of the Fortress. The Pottery Record from the Karasis Survey 2003–2005, şurada: A. Hoffmann et al. (eds.), Hellenismus in der Kilikia Pedias, İstanbul 2011, 87–97 (Byzas 14).
- Raaijmakers et al. 2011 M. De Vos Raaijmakers –R. Attoui –M. Andreoli, Karasis Survey 2003–2005 (Trento University)-The Hellenistic Period, şurada: A. Hoffmann et al. (eds.), Hellenismus in der Kilikia Pedias, İstanbul 2011, 19–37 (Byzas 14).
- Radt 2011 T. Radt, Die Ruinen auf dem Karasis. Eine befestigte hellenistische Residenz im Taurus, şurada: A. Hoffmann et al. (eds.), Hellenismus in der Kilikia Pedias, İstanbul 2011, 37–61 (Byzas 14).
- Rankin 1987 H. D. Rankin, Celts and the Classical World, London 1987.
- Sayar 1995a M. H. Sayar, Seleukidische Bergfestung im ostkilikischen Taurus entdeckt, Antike Welt 26, 1995, 279–282.
- Sayar 1995b M. H. Sayar, Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları 1994, AST XIII, 1995, 55–75.
- Sayar 2004 M. H. Sayar, Kilikya Yüzey Araştırmaları 2003, AST XXII.2, 2004, 219–228.
- Sayar 2006 M. H. Sayar, Kilikya Yüzey Araştırmaları 2005, AST XXIV.2, 2005 (2006), 201–212.
- Sayar 2007 M. H. Sayar, Karasis Kalesi'nin (Kozan, Adana) Tarihlenmesi ve İşlevi Üzerine Düşünceler, şurada: İ. Delemen – S. Çokay-Kepçe – A. Özdizbay – Ö.

Turak (eds.) Euergetes: Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Antalya 2007, 1097–1104.

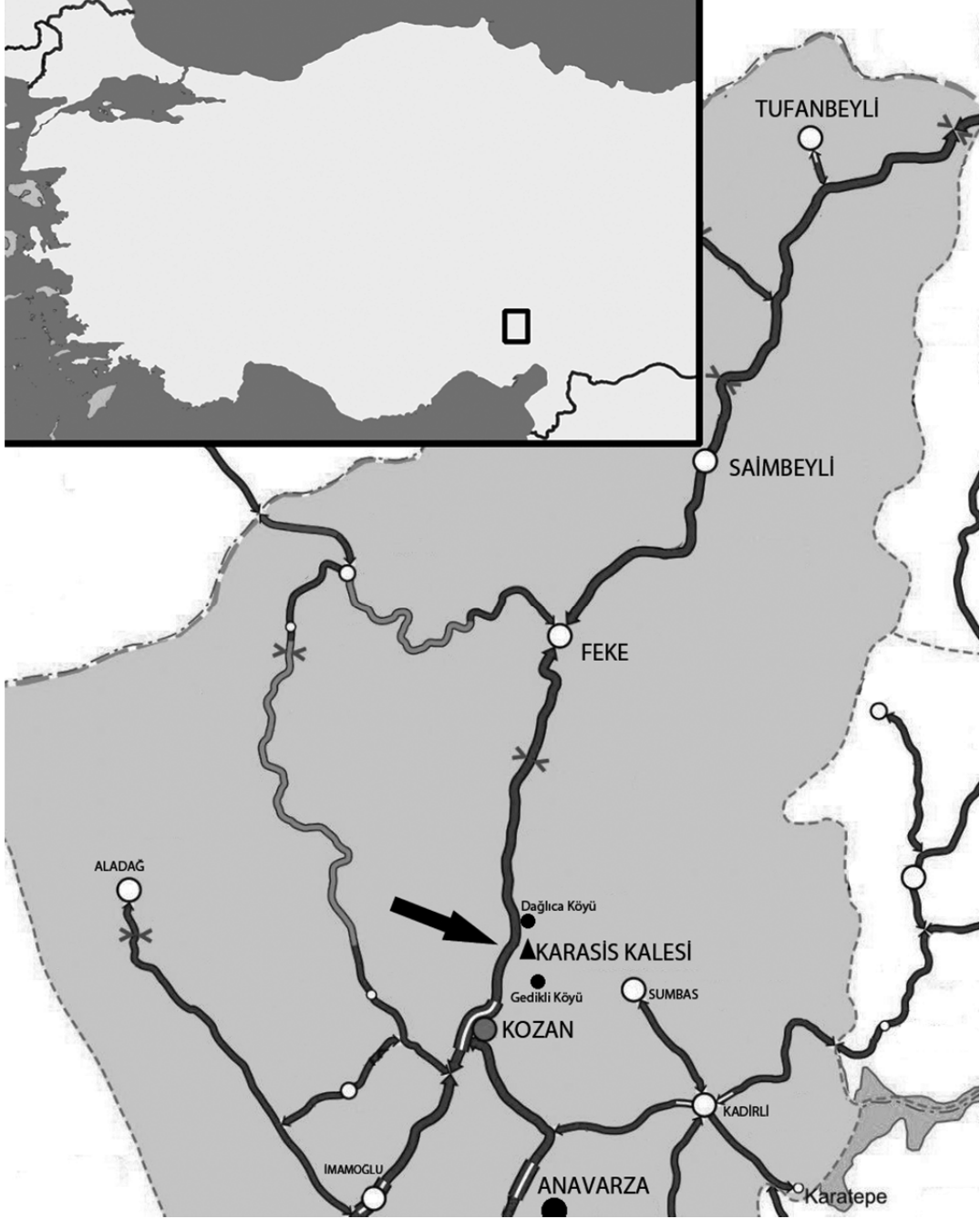

Fig. 1

Fig. 2

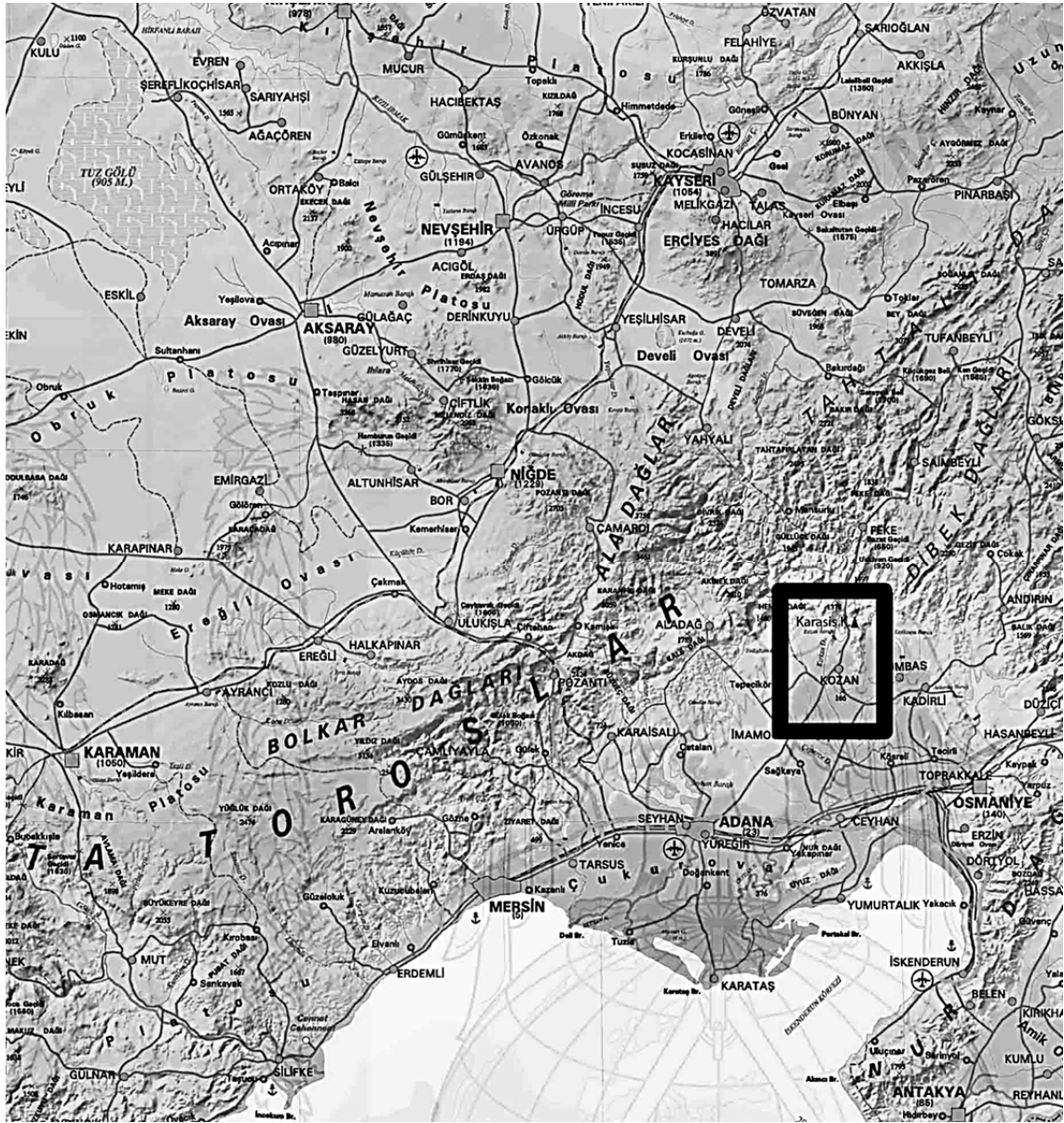

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5